Jaume Domenjó

Allà m'esperava la guerra. Memòries d'un republicà

Publicacions de la Universitat Jaume I-Universitat de Lleida 2023, 260 pàg.

La memòria dels homes i dones anònims de l'exili republicà català ha quedat sovint sepultada per l'oblit i la indiferència. Les polítiques de desmemòria sistemàtica, el bandejament de la historiografia oficial i la pèrdua irreparable de documentació han fet que cada vegada sigui més difícil reconstruir-ne les traces. En el cas concret dels exiliats procedents de les contrades del Pla d'Urgell encara és una tasca més àrdua, perquè la recuperació de la memòria de l'exili està tot just a les beceroles i perquè, llevat d'algunes excepcions encomiables, en general, tant els poders públics locals com els habitants d'aquestes latituds no tenen gaire sensibilitat per preservar el passat.

La publicació d'*Allà m'esperava la guerra. Memòries d'un republicà* de Jaume Domenjó és una *rara avis* que trenca la regla de desídies, oblits i ignoràncies. La lectura d'aquestes memòries d'un linyolenc exiliat a França ens permet de resseguir l'odissea que visqué des de petit fins al 1986, a punt de fer 70 anys. Nascut a Linyola, el 1916, als 10 anys Domenjó es traslladà amb la família al Rosselló, on a partir dels 16 hagué de posar-se a treballar, ja que no volia continuar anant a l'escola (s'hi havia sentit, per la procedència social, humiliat). Home de caràcter i d'acció, galant i aventurer, la seva vida pren un tomb decisiu quan es proposa de convertir-se en futbolista professional.

Poc abans de l'esclat de la guerra i la revolució de 1936, Domenjó jugà diversos partits com a integrant del F. C. Barcelona. El 19 de juliol, tot es capgirà. Retornat al poble natal, formà part de les Joventuts Socialistes Unificades del PSUC. Tanmateix, més que la política, li interessaven les relacions sentimentals amb xicotes de la seva edat i el futbol, la seva gran passió. A Linyola, espai real i mític, Domenjó hi passà bona part de la guerra, de manera que ofereix un testimoni molt viu d'aquells anys, especialment de la situació politicosocial durant els primers mesos de la guerra o els Fets de Maig de 1937. Fins que, el 15 d'agost d'aquest any, festa major del poble, és reclutat i assignat al cos sanitari de l'exèrcit de la República. El seu primer destí fou al front de Madrid, sota les ordres del general comunista El Campesino, cap de la 46a Divisió. Amb el coronel Modesto, formà part de la darrera companyia que travessà la línia de la frontera camí de l'exili.

Més enllà de l'anecdotari biogràfic, les memòries de Domenjó deixen constància de les grans convulsions de la història del país des de la mirada i la vivència d'un home de la classe treballadora. Com confessa en la introducció, el trauma de la Guerra d'Espanya suposà un trencament d'abast col·lectiu i individual. Domenjó visqué en carn pròpia tota mena de peripècies, penalitats i contratemps al front de combat, com a sanitari de l'exèrcit, o a l'exili francès, on, després de diverses vicissituds, el 1940 fou confinat als camps de concentració d'Argelers i Sent Medard de Jalas. D'aquest darrer, aconseguí evadir-se'n i refugiar-se a Chevenceaux, on inicià una nova vida. L'experiència quotidiana de la guerra i l'exili —traumàtics *per se*— genera les planes més punyents i trepidants dels seus records. De tant en tant, les espurneja amb comentaris de context, com ara l'ajuda que rebien els feixistes espanyols d'Alemanya i Itàlia, la violència extrema dels exèrcits, la nefasta política de no-intervenció de les democràcies europees, l'esclat de la Segona Guerra Mundial o l'ocupació nazi de França.

El llibre de Domenjó té un valor sobretot documental: ofereix el testimoni deliberadament personal, subjectiu i parcial d'un home sense notorietat pública que vol deixar escrita per a la descendència la seva història de vida —en l'epíleg, admet que tot neix de la promesa feta als fills de contar-los-la sense pretensions. Com insisteix en diversos passatges, escriu allò que va viure tal com ho recorda, amb plena consciència de ser un supervivent, malgrat tot, "afortunat". En les paraules liminars, Domenjó proposa un "pacte de veritat"

als lectors, en virtut del qual recorda uns fets viscuts com a certs i els explica sense floritures retòriques ni sentimentals. Implícitament, també accepta el caràcter selectiu i fins tergiversador de la memòria, que pot alterar l'ordre cronològic i ometre o driblar de manera intencionada allò que no vol que sigui recordat.

Allà m'esperava la guerra no hauria arribat a ser publicada en català sense l'obstinació i la perseverança dels professors castellonencs Miquel Ortells Roca i Joan Castany i Àlvaro, traductors i curadors del volum. El pròleg que signen tots dos explica fil per randa com va anar a parar un exemplar de l'edició francesa a les seves mans i el procés de publicació del llibre, que ha entrellaçat Chevenceaux, Onda i Linyola; ha agermanat dues universitats dels Països Catalans, la Jaume I i la UdL; i ha gaudit de la col·laboració de l'Ajuntament de Linyola, que d'aquesta manera, en la figura de Domenjó, ret homenatge a l'exili linyolenc. Tant de bo iniciatives com aquesta fossin molt més habituals, i es poguessin disposar de més ajuts per recuperar la història escamotejada dels homes i dones dels pobles del Pla d'Urgell que van haver de marxar a l'exili o que van patir la cruenta repressió d'una dictadura sanguinària.

Francesc Foguet Boreu

Rafel Panadés

El petit blanc

Pagès Editors, Lleida 2022, 124 pàg.

Abans de dedicar-se a la política, on en el moment de la publicació del llibre ocupava el càrrec d'alcalde del Poal i president del Consell Comarcal del Pla d'Urgell, Rafel Panadés (el Poal, 1967) havia treballat durant uns anys en una de les empreses més importants de la comarca, la Nufri, dedicada a la compra i la venda de fruita. Això li va permetre, quan tot just tenia vint anys, viure l'experiència de conèixer de primera mà, com a comercial de pinya tropical, Costa d'Ivori, un país que en aquells moments semblava que començava a treure el cap de la secular penúria econòmica i que actualment es troba submergit en una tràgica guerra civil. Durant la temporada de la recollida de la pinya a finals d'any hi va anar a treballar durant un parell de mesos des del 1990 fins al 1995. La Nufri ja no en temnia prou de comprar fruita als pagesos lleidatans i se'n va anar a comprar pinya a l'Àfrica. La globalització pujava un altre esgraó.

El petit blanc, al qual en certa manera podríem trobar lleugeres similituds, tal com insinua el títol, amb *El petit príncep* en la mesura que es tracta de dos personatges immersos en un món que no para de sorprendre'ls i ensenyar-los coses, s'insereix en la cada dia més abundant literatura del jo. Com si hi hagués una certa fatiga per la ficció, cada vegada hi ha més escriptors interessats a escriure a partir de la pròpia experiència. Sembla que la fascinació de la realitat, tot i no posseir la filigrana de determinades trames narratives, cada vegada tingui més capacitat de seduir els lectors. L'episodi en què la filla de Kundé, el seu ajudant en els negocis de la pinya, juga durant tot un any amb una nina negra que li ha regalat Penedés sense treure-la de la capsa entraria en aquesta zona en què un bocí de realitat és capaç d'explicar-te un món molt més que multitud de peripècies. Hi queda retratada de manera magnífica la pobresa, la innocència infantil, el respecte per allò desconegut o el fet de donar valor a coses a les quals l'abundància material dels europeus els l'ha pres.

Durant gairebé trenta anys, Rafel Panadés ha anat paint les seves històries africanes fins que, finalment, ha decidit escriure aquest llibre on es barregen les gènere memorialista amb el de viatges. Deixant de banda una cronologia que li és impossible de delimitar tants anys després, Panadés narra les seves peripècies africanes en una mena d'únic viatge de cinc anys de durada. D'altra banda, les interrupcions anuals potser haurien tret fluïdesa a la narració. D'aquesta forma, acota el llibre entre el que és el seu primer viatge, que